

«ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ» правопорядку України

доповідь за Весняній школі

«ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА УКРАЇНУ»

15-23 БЕРЕЗНЯ 2021 Р.

Смирнова К.В.

д.ю.н., професор, професор кафедри порівняльного і
європейського права Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Експерт Центру досконалості Жана Моне

Про діяльність Центру досконалості Жана Моне – <http://www.iir.edu.ua/jean-monnet-center/jean-monnet-news/>
База даних навчальної і наукової інформації про ЄС – <http://e-learning.iir.edu.ua/course/view.php?id=29&lang=uk>

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

За підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу в межах проекту Центру досконалості Жана Моне №611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід».

Підтримка Європейською Комісією створення цієї публікації не передбачає підтримку її змісту, який відображає думку тільки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union within the Jean Monnet Centre of Excellence Project № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE "Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach".

The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

**❖ Європеїзація правової системи України –
непростий шлях упродовж 30 років**

**❖ Утвердження Верховенства Права та
судово-правова реформа – одні з
головних ціннісних пріоритетів Угоди про
асоціацію між Україною та ЄС на шляху
реалізації євроатлантичної стратегії
нашої держави**

Правові механізми реалізації «європеїзації»

I. Законодавчі механізми

Комітет європейської інтеграції ВРУ

Розроблення та виконання дорожніх карт;

II. Виконання та вироблення підзаконних нормативно-правових актів

Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції Секретаріату КМУ

III. Правозастосування, в тому числі судами.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС: як її аналізувати, як застосовувати, як посилатися.....

В праві ЄС	Законодавство України
Pacta sunt servanda (міжнародні договори повинні виконуватися)	
Пряма дія в праві ЄС	Ст. 9 Конституції України
Доктрина прямої дії є виключно питанням права об'єднання (а саме повноваженням Суду ЄС), а не національного права держав-членів.	Набуття чинності – 1 вересня 2017р. (відповідно до ст. 486 УА + завершення національних процедур ратифікації або затвердження)
розповсюдження рішень Суду ЄС на фізичних та юридичних осіб третіх країн, в тому числі й	Відсутність окремого законодавчого акту щодо застосування та прямої дії УА, <u>однак</u> :
тлумачення міжнародних угод, яке здійснюється Судом ЄС в межах ЄС, опосередковано зачіпає й питання застосування положень цих угод у державах, які виступають сторонами відповідних угод з ЄС.	Суди можуть використовувати положення договору, якщо сформульовані в міжнародному договорі як норми прямої дії!!!! – подібність тесту Суду ЄС!

Визнання прямої дії за конкретною нормою права ЄС залежить, по-перше, від її змісту, а по-друге, від джерела, в якому вона закріплена.

Як же
відбувається
надання нормі
прямої дії в праві
ЄС?

Суд ЄС визначив так звані *«критерії прямої дії»*:

такі норми повинні містити *чіткі та однозначні* зобов'язання, *здатні породжувати чіткі індивідуальні права*;

вони мають бути *вичерпними (безумовними)*, тобто не вимагати додаткових актів з їхньої імплементації; не обумовлюватися застереженнями з боку держав

Правові позиції Суду ЄС щодо прямої дії міжнародних угод

тлумачення міжнародних угод, яке здійснюється Судом ЄС в межах Євросоюзу, опосередковано зачіпає й питання застосування положень цих угод у державах, які виступають сторонами відповідних угод з ЄС.

Крім цього, існуюча в ЄС практика свідчить про розповсюдження рішень Суду ЄС на фізичних та юридичних осіб третіх країн, що на законних підставах проводять діяльність на території Євросоюзу.

При застосуванні норм Угоди про асоціацію та у процесі наближення законодавства необхідним є врахування

У процесі наближення законодавства необхідно враховувати

«букву» та «дух» УА (ст. 476 (1) УА)

обсяг зобов'язання (повне / часткове наближення)

загальні принципи права ЄС (принцип верховенства права, правової визначеності, принцип пропорційності, принцип недискримінації...)

вид джерела права ЄС (регламент, директива, рішення, висновок, рекомендація, рішення Суду ЄС...)

належність акту до виду компетенції ЄС (виключна, спільна, допоміжна)

тлумачення і практику застосування акту права ЄС

динамізм права ЄС

Застосування Угоди про асоціацію національними судами України:

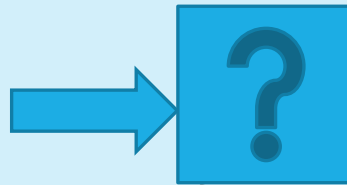
ст. 9 Конституції України: «чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України».

Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 13 від 19 грудня 2014 р.: «Про застосування судами міжнародних договорів України при здійсненні правосуддя»:

«Міжнародні договори України, які набрали чинності, **й можуть завдяки своєму пріоритету над нормами відповідних законодавчих актів України змінювати регулювання правових відносин, установлених законодавством України**»

«суди при здійсненні правосуддя можуть застосовувати норми міжнародних договорів безпосередньо як частину законодавства України, якщо вжиття відповідних заходів належить до компетенції суду або якщо вони сформульовані в міжнародному договорі як норми прямої дії...

Як норми прямої дії підлягають застосуванню судом, зокрема, норми міжнародних договорів України, які закріплюють права людини та основоположні свободи».

При захисті своїх прав фізичні та юридичні особи можуть посилатися на ті положення УА, що наділяють їх чіткими й однозначними правами й обов'язками та не вимагають додаткових актів з імплементації.

подібність тесту
Суду ЄС

Вищий адміністративний суд України –
інформаційний лист від 18.11.2014 року у справі №
1601/11/10/14-14 з метою уніфікації підходу щодо
застосування у практиці судів посилань на Угоду про
асоціацію:

«враховуючи європейський напрямок розвитку України,
а також набуття чинності Угодою про асоціацію, правові
позиції, сформульовані у рішеннях Суду ЄС можуть
враховуватися судами як аргументація, міркування стосовно
гармонійного тлумачення національного законодавства
України згідно з усталеними стандартами правової системи
Євросоюзу».

Роз'яснення
2014р.

Застосування практики Суду ЄС відповідно до УА

Ст. 322 УА:

«Якщо у спорі виникає питання щодо тлумачення положення права ЄС, згадане в пункті 1, арбітражна група не повинна вирішувати це питання, але повинна подавати до Суду Європейського Союзу прохання винести рішення із цього питання. У таких випадках строки, що застосовуються до постанов арбітражної групи, повинні призупинятися до ухвалення Судом Європейського Союзу своєї постанови. Ця ухвала Суду Європейського Союзу є обов'язковою для арбітражної групи.»

Аналіз тексту Угоди
про асоціацію з
Україною свідчить,
що вона
містить норми, що
потенційно могли б
мати пряму дію у
правопорядку ЄС.

ст. 471 УА- зобов'язання забезпечити фізичним та юридичним особам сторін вільний від дискримінації по відношенню до власних громадян доступ до своїх компетентних судів та адміністративних органів для захисту їхніх особистих та майнових прав.

Ст.17 УА- Поводження з працівниками (положення про недискримінацію).

Тимчасова присутність фізичних осіб для цілей економічної діяльності - Ст. 98 УА

Стаття 110 УА - Запобігання монополістичній практиці у секторі поштових та кур'єрських послуг

Захист інтелектуальної власності (зокрема, ст. 198 УА)

Тощо....

Застосування
Угоди про
асоціацію
національними
судами України:

Ст. 10 Цивільного кодексу України

Ст. 11 Господарського процесуального кодексу
України:

суд при розгляді справи керується принципом
верховенства права; суд розглядає справи
відповідно до Конституції України, законів
України, міжнародних договорів, згода на
обов'язковість яких надана Верховною Радою
України; у разі невідповідності правового акта
міжнародному договору, згода на
обов'язковість якого надана Верховною Радою
України, суд застосовує міжнародний договір
України.

Практика:

The logo for Zentiva, featuring the word "ZENTIVA" in a bold, sans-serif font. The "Z" is blue, and the "e" is green, while the remaining letters "NTIVA" are blue.

Справа Zentiva:

Верховний суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у рішенні у справі № 910/14972/17 від 17 липня 2018 р. (**справа за позовом Zentiva**) застосував пріоритет ст. 198 Угоди про асоціацію у порівнянні із національним законодавством України.

+ за цим аналогом понад 500 розглянутих справ

Приклади з практики України

Верховний Суд (справа № 9901/460/18 від 18 вересня 2018 р. (справа за позовом до ВККС): відповідно до УА Україна взяла на себе зобов'язання, зокрема, забезпечувати поступову адаптацію свого законодавства до права ЄС (*acquis* ЄС) відповідно до напрямів, визначених у цій угоді, та забезпечувати ефективне її виконання.

Верховний суд (справа № 460/621/19 Постанова від 16 вересня 2020 року) «Сертифікат з перевезення товару EUR.1 має бути виданий митними органами країни-члена Європейського Союзу або України, якщо розглядувані товари можуть бути визнаними такими, що походять з Європейського Союзу або України, і задовольняють іншим умовам цього Протоколу....
.недоведеність походження деяких складових частин розібраного товару з країн ЄС не завжди може свідчити про те, що застосуванню не підлягають преференційні ставки мита».

Окружний адміністративний суд м. Києва (справа №826/10631/17 від 20.09.2018р.): «суб'єкти владних повноважень та судиберуть до уваги правозастосовну практику.....зокрема рішення Суду ЄС, практику Європейської Комісії....»

Господарський суд м. Києва (справа 910/4013/18 від 14.08.2018р.): підтвердив зобов'язання відповідно до ст. 256 Угоди про асоціацію щодо імплементації правил конкуренції ЄС в Україні.

Розвиток правових позицій ВС:

Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 04 липня 2019 року у Справі 910/4947/18:

Позиція позивача: Стаття 198 Угоди про асоціацію може застосовуватися як **норма прямої дії**, оскільки вона встановлює нові стандарти захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, у главі 9 "Інтелектуальна власність" розділу 4 "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" Угоди про асоціацію списку законодавства і термінів імплементації не встановлено.

Таку ж позицію щодо застосування Угоди про асоціацію до правовідносин, які стосуються прав інтелектуальної власності Верховний Суд виклав в постанові Верховного Суду від 29 травня 2019 року у справа № 910/8180/17.

Позиція відповідача: Висновок судів першої та апеляційної інстанцій щодо спірних правовідносини необхідно застосовувати положення статті 198 Угоди про асоціацію, як норми прямої дії, є помилковим, оскільки вказана норма має бути застосовувана лише після її імплементації.

Позиція ВС:

Угода про асоціацію дійсно передбачає поступове та послідовне наближення законодавства сторін цієї угоди у сфері інтелектуальної власності, що жодним чином не виключає можливості зазначеного застосування.

Стаття 198 Угоди про асоціацію може застосовуватися як **норма прямої дії**, оскільки вона встановлює нові стандарти захисту прав інтелектуальної власності. Крім того, у главі 9 "Інтелектуальна власність" розділу 4 "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" Угоди про асоціацію списку законодавства і термінів імплементації не встановлено.

Твердження скажника стосовно "невизначеності" статті 198 Угоди про асоціацію є безпідставними, оскільки дана Угода є частиною національного законодавства України ([ст. 9 Конституції України](#) та [ст.19 Закону України "Про міжнародні договори України"](#)).

THIS PROJECT IS FUNDED BY
THE EUROPEAN UNION

PRAVO-JUSTICE

Застосування практики Суду ЄС?!

Сфера інтелектуальної власності

Правила конкуренції на ринку (узгоджені дії, контроль за концентраціями, зловживання домінуючим становищем)

Державна допомога суб'єктам господарювання

Державні закупівлі

= ...наближення законодавства України
та практики застосування до *acquis* ЄС

Правила про конкуренцію та державна допомога

Ст. 256 УА: «Україна наближує своє законодавство про конкуренцію та **практику застосування** до *acquis* ЄС так, як це визначено нижче: Регламент Комісії (ЄС)

№330/2010 від 20 квітня 2010 року про застосування статті 101(3) Договору про функціонування Європейського Союзу до категорій вертикальних угод та узгоджених дій.....»

Ст. 264 УА: «Сторони домовились, що вони застосовуватимуть статті 262, 263(3) або 263(4) цієї Угоди з використанням як джерела тлумачення критеріїв, що впливають із застосування статей 106, 107 та 93 Договору про функціонування Європейського Союзу, зокрема відповідну судову практику Суду Європейського Союзу, а також відповідне вторинне законодавство, рамкові положення, керівні принципи та інші чинні адміністративні акти Союзу.»

**Справа № 640/65/19
(рішення
Верховного Суду у
складі колегії суддів
Касаційного
адміністративного
суду від 31.03.2020)**

«....в Україні не існує будь-яких критеріїв оцінки допустимості державної допомоги в галузі транспорту, прийнятих відповідно до частини другої статті 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», керуючись статтями 264 Угоди про асоціацію, відповідно до якої сторони домовились, що вони застосовуватимуть статті 262, 263 (3) або 263 (4) Угоди з використанням як джерела тлумачення критеріїв, що впливають із застосування статей 106, 107 та 93 Договору про функціонування Європейського Союзу, зокрема, відповідну судову практику Суду Європейського Союзу, а також відповідне вторинне законодавство, рамкові положення, керівні принципи та інші чинні адміністративні акти Європейського Союзу..»

Посилання на практику Суду ЄС:

«Неможливість кваліфікації послуг, що надаються КП «ВТК» як ПЗЕІ робить також неможливим застосування повідомлення Європейської Комісії щодо застосування правил державної допомоги Європейського Союзу до компенсації за надання послуг загального економічного інтересу (офіційний вісник ЄС С 8/4 від 11.01.2012) та відповідних критеріїв, закріплених у цьому Повідомленні та раніше викладених у Рішенні Суду ЄС у справі C-280/00 Altmark Trans GmbH, Regierungspräsidium Magdeburg v Nahverkehrsgesellschaft Altmark GmbH (надалі - Рішення у справі Альтмарк) на чому хибно та безпідставно наполягає Позивач у своїй позовній заяві....

Таким чином, твердження позивача щодо помилковості використання Комітетом джерел права Європейського Союзу під час прийняття Рішення № 652-р є хибним, безпідставним, необґрунтованим, та таким, що суперечить законодавству та матеріалам справи.»

Отже, за змістом УА = наближення не тільки до самого матеріального права ЄС, а й практики застосування = тобто застосування права ЄС

= «європеїзація»:

Багатоаспектність поширення «Європеїзації» (EU-zation)

Запозичення «духу» (spirit) та цінностей (values)

Перенесення юридичних конструкцій

Проникнення в усі галузі права....